

לישועתך קיויתי ה'

לישועתך קיויתי ה' (בראשית מט יח).¹

אגדת בראשית (בובר) פרק פג – תפילה על שמשון

"יהי דן נחש עלי דרך" - כשם שהנחש אם ילקה בזנבו או במעיו אינו מת, כיון שהוא לוקה בראשו מת, שנאמר: "הוא ישוּפך ראשו" (בראשית ג טו), כך היה שמשון: אסרו אותו בידיו וברגליו ולא נודע כוחו, כיון שגזזו ראשו, מיד: "ויסר כוחו מעליו" (שופטים טז יט). ואעפ"כ: "הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחרו" (בראשית מט יז), שהוא אחז בשני העמודים והפיל את הבית, שנאמר: "וַיִּלְפַת שְׁמֶשׁוֹן אֶת-שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתְּנָף אֲשֶׁר הִבִּיתָ נְכוֹן עֲלֵיהֶם ... וַיִּטּ בְּכַח וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל-הַסְּרָנִים וְעַל-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-בּוֹ וְכוּ" (שופטים טז כט-ל). כיון שראה אותו יעקב התחיל אומר: "לישועתך קיויתי ה' " (בראשית מט יח).²

רמב"ן בראשית פרק מט יח – שמשון אחרון השופטים

לישועתך קיויתי ה' - לא היה בכל שופטי ישראל מי שנפל ביד אויביו זולתי שמשון שהוא הנחש הזה, כדכתיב: "והיה ה' עם השופט והושיעם מיד אויביהם כל ימי השופט" (שופטים ב יח).³ והוא היה האחרון לשופטים, כי שמואל נביא היה ולא נלחם להם, ובימיו מלכו המלכים. וכאשר ראה הנביא תשועת שמשון כי נפסקה, אמר: "לישועתך קיויתי ה' " - לא לישועת נחש ושפיפון, כי בך אושע. לא בשופט, כי תשועתך תשועת עולמים.⁴

בראשית רבה פרשת ויחי, פרשה צח סימן יד – שמשון והנחש, שמשון המשיח

"יהי דן נחש עלי דרך" ...⁵ מה נחש זה כל כוחו אינו אלא בראשו, כך שמשון: "אם גולחתי וסר ממני כוחי" (שופטים טז יז). מה הנחש הזה ארסו מחלחל לאחר המיתה, כך: "ויהיו המתים אשר המית במותו רבים מאשר המית בחייו" (שם שם ל).

"הנושך עקבי סוס" – "ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו" (שופטים טז כח), אמר ר' לוי: כתיב: "ועל הגג כשלושת אלפים איש ואישה הרואים בשחוק שמשון" (שם שם כז) - אלו מה שהיו על שפת הגג, אבל מה שהיו

¹ באמצע ברכת יעקב לבניו, בין ברכתו לדן וברכתו לגד, הוא עוצר ומביע מעין תפילה קצרה ואישית העומדת בפני עצמה. תפילה בשם הווי"ה שנעלם כמעט מכל פרקי ספר בראשית העוסקים בפרשת מכירת יוסף (למעשה מחזרת יעקב לארץ בפרק לב, להוציא פרשת יהודה ותמר בפרק לח ופרשת יוסף בבית פוטיפר ובבית הסוהר בפרק לט), וחוזר פתאם דווקא כאן! האם תפילה זו קשורה מקומית לברכת דן בה הוא מסיים, או לברכת גד בה הוא ממשיך? או אולי יש לה משמעות רחבה יותר? האם בתפילה זו לוקח יעקב פֶּסֶק בברכה הכוללת לבנים, בין ברכתם של ראובן, שמעון ולוי, יהודה, זבולון, יששכר ודן מהעבר האחד ובין ברכתם של גד, אשר, נפתלי, יוסף ובנימין (ראה חלוקת השבטים במעמד הברכה והקללה בהר גריזים ועיבל, דברים פרק כז) ומשקיף על חייו? האם תפילה קצרה זו מביעה את חששות יעקב לעתיד בניו והבנה שללא ישועת ה' ברכותיו אינן יתור מהבעת תקווה? האם הוא נזכר בברכת אביו יצחק שלקח בגניבה?

² כך הוא במדרשים ופרשנים רבים שיעקב מתפלל על שמשון שהיה השופט משבט דן ונמשל לנחש, על סופו המר שמת עם אויביו וקיים: "תמות נפשי עם פלישתים". ראה למשל מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת ויחי פרק מט סימן יז: "יהי דן נחש עלי דרך - זה שמשון, שצפה יעקב ברוח הקודש שיהיה עומד בין שני עמודים, ועיניו מעוררים, ופלישתים עליו שמחים. התפלל עליו שיתן לו הקב"ה כח, שנאמר: זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה האלהים וגו' (שופטים טז כח), ולכך אמר: לישועתך קיויתי ה', כלומר ישועתך קיויתי שתשמע תפילתו". כך מבאר גם רש"י על הפסוק: "לישועתך קיויתי ה' - נתנבא שינקרו פלישתים את עיניו, וסופו לומר: זכרני נא וחזקני נא אך הפעם וגו'". בדומה לכך מפרש גם רד"ק. ורבי בחיי בן אשר מציע שהמילים "לישועתך קיויתי ה'", הם מילותיו של שמשון עצמו! יעקב מתנבא שאלה יהיו דברי שמשון (או שמשון בשעת מצוקתו "מצטט" את דברי יעקב). פירושים ומדרשים אלה נותנים משמעות רגעית, מקומית ומצומצמת למדי לפסוק שלנו. אין זה פסק בין כלל הברכות, אין כאן תפילה אישית ומשאלה-תקווה רחוקת טווח והיקף, רק חלק מברכתו הפרטית של שבט דן. האמנם כך? האם זה פשר המשפט הכל כך פואטי: "לישועתך קיויתי ה'?"

³ שמשון הוא השופט החרוג מכולם שלא זכה שהתקיים בו הפסוק שרמב"ן מצטט (מתחילת ספר שופטים ככותרת ופתיח לספר) וגם לא נאמר על תקופתו: ותשקוט הארץ כך וכך שנה, כמו שנאמר על דבורה, אהוד וגדעון.

⁴ תפילת יעקב לישועתך קיויתי ה', היא בעבור שמשון השופט האחרון עפ"י סדר המקראות (לא כולל את מעשה פסל מיכה ופילגש בגבעה שעפ"י סדר הדברים בסדר עולם רבה קדמו לשמשון). שמשון הוא השופט היחיד שמת במלחמתו (כשאלו המלך הראשון בישראל שנפל בקרב ועליו קונן דוד). שמשון הוא השופט החרוג מכולם שלא זכה שהתקיים בו הפסוק שרמב"ן מצטט מתחילת ספר שופטים: "והיה ה' עם השופט והושיעם מיד אויביהם כל ימי השופט". גם לא נאמר על תקופתו: "ותשקוט הארץ וכו'", כמו על דבורה, אהוד וגדעון. שמשון הוא האכזבה הגדולה לא רק של נזירותו האישית, אלא של תקופת השופטים בה "איש כל הישר בעיניו יעשה". ראה דברינו [שמשון](#) בפרשת נשא. יעקב רואה כל זאת ומפנים שלא על "ישועת נחש ושפיפון" תהיה דרכם של שבט דן בפרט ובני יעקב בכלל, כי אם רק "בך אוושע, לא בשופט", כי רק תשועתך היא "תשועת עולמים". אנוחנו עדיין בשמשון ושבט דן, אבל נראה שהיריעה התרחבה מעט.

⁵ בקטע שהשמטנו יש עוד מספר דימויים והשוואות של שמשון לנחש כגון: "מה נחש זה מצוי בין הנשים, כך שמשון בן מנוח מצוי בין הנשים. מה הנחש נאסר בשבועה, כך שמשון בן מנוח נאסר בשבועה וכו'". ואנוחנו קוצרנו.

לאחוריהם ולאחורי אחוריהם אין בריה יודעת, ואתה אומר: "אמרת וירדו אחיו וכל בית אביהו וישאו אותו ויעלו ויקברו אותו וגו' בקבר מנוח אביו" (שם שם לא).⁶ אלא יעקב אבינו בקש רחמים על הדבר: "ויפול רוכבו אחרו" - יחזרו דברים לאחוריהם.⁷ לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח. כיון שראה אותו שמת, אמר: אף זה מת! "לישועתך קויתי ה'".⁸

בראשית רבה צט יא – הגואל יבוא משבט גד לא משבט דן

"יהי דן נחש עלי דרך" - כשם שהנחש נקמן, כך היה שמשון, שנאמר: "ואנקמה נקם אחתי" (שופטים טז כח). כיון שראה אותו יעקב אמר: "לישועתך קויתי ה' " - אין זה מביא את הגאולה, אלא מגד, שנאמר: "גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב" - לאותו שהוא בא בעקב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא" (מלאכי ג כג) שהוא משבט גד.⁹ לכך נאמר: "והוא יגוד עקב".¹⁰

שמות רבה ל כד פרשת משפטים – להאמין ליעקב, לא לבלעם

כך שאלו ישראל לבלעם: אימתי תהיה ישועה? אמר להם: "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב" (במדבר כד יז).¹¹ אמר להם הקב"ה: זו היא דעתכם: אין אתם יודעין שסוף בלעם יורד לגיהנום ואינו רוצה שתבוא ישועתי? אלא ה' דומים לאביכם, שאמר: "לישועתך קויתי ה' " (בראשית מט יח), צַפֵּה לישועה שהיא קרובה, לכך נאמר: "כי קרובה ישועתי לבוא" (ישעיה נא א).¹²

⁶ איך יכלו למצוא אותו בין כל ההריסות וההרוגים? איך נכנסו לעזה לקחת את גופתו?

⁷ שבתוך כל ההרס ואלפי ההרוגים ייוותר שמשון כבראשונה, במשתמע אפילו חי. "ויפול רוכבו אחרו" כמשאלה. הוא"ו בשוא.

⁸ ובנוסחאות אחרות של מדרש זה: "לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסובר בו שגאולה מגעת בימיו. כיון שראה שמת, מיד אמר: לישועתך קויתי ה' ". מדרש זה קדום למדרש אגדת בראשית בו פתחנו ובוודאי לפירוש רמב"ן, אך בסדר הדברים שהבאנו הוא כאילו מוסיף על דבריהם. קריאתו של יעקב: "לישועתך קויתי ה' ", איננה רק הבעת צער על מותו של שופט בישראל, על סיום קשה של תקופה בתולדות עם ישראל ותחילתה של תקופה חדשה ופרק חדש בתולדות העם (שאחריה אינה טובה מקודמתה), אלא ציפייה ששופט זה, יהיה מלך המשיח! ראה דבריני [גילוי הקצ](#) בפרשה זו. וכשראה יעקב שמשון מת (עתידי למות), הבין שאין הוא המשיח, אין הוא הגואל. מה מביא את המדרש להכניס כאן את מוטיב המשיח? מדוע חשב יעקב (מפי הדרשן) שבסוף תקופת השופטים תגיע הגאולה השלמה? עד שנענה על שאלה זו, נהפוך חזרה את סדר שלושה המקורות הנ"ל שהבאנו ונקרא אותם כסדרם הכרונולוגי. תחילה וראש מדרש בראשית רבה עם מוטיב שמשון המשיח שבא משבט דן - לישועתך קויתי ה' שהיא הישועה הסופית. משם למדרש אגדת בראשית שמשמית את כל עניין המשיח ונעצר בשמשון המקראי, ומשם לדברי רמב"ן שמבאר את קריאתו של יעקב: "לישועתך קויתי ה' " שאין לבטוח ב"ישועת נחש ושיפון", אלא רק בקב"ה שרק תשועתו היא "תשועת עולמים".

⁹ אליהו בא מהגלעד שהוא נחלת שבט גד. ראה מלכים א פרק יז פסוק א: "אֱלִיָּהוּ הַתְּשִׁבִי מִתְּשִׁבֵי גִלְעָד". על המוטיב שהגואל יבוא "בעקב", ראה גם המדרשים על הפסוק: "ויודו אוהזת בעקב עשו", שמלכות יעקב העתידית תבוא בעקבות מלכות עשו, לאחר שתכלה מלכות רומי מהעולם. עוד "בעקב" יסודו בהבטחות: "עקב אשר תשמעון", שהשכר האמיתי יבוא "בעקב". כגון זה שבדברים רבה פרשה ג: "אמר לו ישראל: ואימתי אָתְּ נותן לנו שכר המצות שאנו עושים? אמר להם הקב"ה: מצות שאתם עושים מפירותיהן אתם אוכלים עכשיו, אבל שכרו בעקב אני נותן לכם. מנין? ממה שקרינו: והיה עקב תשמעון".

¹⁰ המשיח לא יבוא משבט דן, אלא מהשבט הסמוך בברכת יעקב, משבט גד. קריאת יעקב "לישועתך קויתי ה' " נדרשת לפניו ולאחריה. לפניו, שהתיימשך ממדתו של שמשון וראה במוותו את העובדה שאין הוא המשיח (רמז למשיחים של תקופת הדרשן, לבר כוכבא שמרגע שנהרג פסק גם ר' עקיבא להאמין בו? ראה רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה ג, בדבריני [חורבן בית](#)) ולאחריה, שהתקווה מתגלמת בדמותו של אליהו שבא משבט גד. בדרך זו הולכים מדרשים רבים כגון תנחומא סימן יב בפרשתנו, ראה שם. וכן הוא בבראשית רבתי פרשת ויחי עמוד 246: "גד גדוד יגודנו - מה ראה יעקב לברך את גד אחר דן? אלא כיון שראה יעקב מפלתו של שמשון, אמר: לישועתך קויתי ה', אין זה מביא את הגאולה. ולאזיה הגאולה אני מיחל? לישועתו של הקב"ה שעתיד איש מזרעו של גד לבשרה ... שאליהו הוא משבט גד עתיד להגידה והוא ימשוך את לב ישראל לאביהם שבשמים, שנאמר: הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא". לכך נראה להוסיף את המדרשים שמוציאים במספר האותיות של "לישועתך קויתי" רמז לכל שנים עשר השבטים. ראה כדוגמא פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרשת ויחי מט יח: "לישועתך קויתי, שנים עשרה אותיות, כנגד שנים עשר שבטים. זה שאומר הכתוב: ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל (תהלים קכב ד)". בדרך מדן לגד ומשמשון לאליהו הורחבה היריעה והיא מקיפה כעת את שבעת השבטים שהתברכו עד כאן וחמשת השבטים שעוד יבואו (ראה הערה 1 לעיל). הישועה כעת היא של כלל ישראל ולתקופת אחרית הימים, לא זמנית, לשבט דן ולתקופת השופטים. ראה דברי יעקב בתחילת ברכתנו: " ... אשר יקרא אתכם באחרית הימים".

¹¹ ראה דבריני [נבואת בלעם ועצנתו](#) בפרשת בלק. מדוע בכלל מתפתים בני ישראל לשאול את בלעם מתי תגיע הישועה? ואמנם הם מיד ננזפים ע"י הקב"ה: "זוהי דעתכם? זה מה שעולה בדעתכם לשאול את בלעם על הגאולה? האם יש כאן הדים להזדקקות העם לאורך הדורות לנביאי ומשיחי שקר בשל אורך הגלות ואי הגעת הקץ?"

¹² מהמרחק הרב שאנחנו עומדים בו מול בלעם וגם מול דורו של הדרשן, אנחנו יודעים שאכן הדרך רחוקה וארוכה. וגם היום, בדורנו, לאר השואה ותקומת עם ישראל בארצו, נחלקו אם אנחנו סוף סוף בתהליך של גאולה וישועה והיא אכן קרובה ואם כדעת אלה שמבקשים להרחיקה עוד ועוד. אבל צריך לזכור שהדרשן מדבר אל דורו ורוצה לעודד אותם שהישועה והגאולה (מעולה של רומי, ביזנטיון, פרס, ישמעאל) אינה רחוקה ורק רשע כבלעם ירצה להרחיקה. בכך, אגב, נותן הדרשן פירוש מעשי למילה תקווה ולקוות. כי ניחא ישעיהו שאומר בפירושו: "כי קרובה ישועתי לבוא", אבל יעקב היכן אמר שהישועה קרובה? מי אמר שהוא חולק על בלעם? על כורחך שהוא מבין את דברי יעקב "לישועתך קויתי ה' " כמסר קונקרטי לבנים ולא כחזון לאחריית הימים. לקוות הוא לדבר קרוב וממשי (גם אם בדיעבד מתברר שהתקווה היא בת שנות אלפיים). הישועה קרובה לדורם של בני יעקב, לאמור ששעבוד מצרים לא יהיה עד אינסוף ו"אלהים פקוד יפקוד אתכם", וקרובה לדורו של הדרשן כפי שאמרנו. ראה אגב המשך הדרשה שם בדבר אחר: "כי קרובה ישועתי לבוא, כי קרובה ישועתכם אינו אומר, אלא ישועתי! יהי שמו מבורך! אילולי שהדבר כתוב אי אפשר לאומרו, א"ל הקב"ה לישראל: אם אין לכם זכות, בשבילי אני עושה כביכול וכו' ". (ראה דבריני [לי ולכם היא הגאולה](#) בפרשת בא). ולפי זה,

בראשית רבה צח יד – הכל בקיווי, הכל בתקווה

"לישועתך קויתי ה' - אמר רבי יצחק: הכל בקיווי: יסורין בקווי, קדושת השם בקווי, זכות אבות בקווי, תאותו של עולם הבא בקווי. זהו שכתוב: "אף ארץ משפטיה ה' קוינוך לְשִׁמְךָ וְלִזְכָּרְךָ תִּבְרָתֶיךָ" (ישעיהו כו ח). "ה' קוינוך" - אלו יסורין, "לשמך" - זו קדושת השם, "ולזכרך" - זו זכות אבות, "תאות נפש" - זו תאותו של עולם הבא. חנינה בקווי - "ה' חננו לך קוינו" (ישעיהו לג ב). סליחה בקווי - "כי עמך הסליחה" (תהלים קל ד), מה כתוב אחריו? "קויתי ה' קותה נפשי".¹³

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים סימן רל – בתפילה פשוטה ואיחול לבריות

מי שמתעטש וחבירו אומר לו: אסותא, יאמר לו: ברוך תהיה ואח"כ יאמר: לישועתך קויתי ה', דהמתפלל על חבירו הוא נענה תחילה.¹⁴

שבת שלום - חזק חזק ונתחזק**מחלקי המים**

מים אחרונים: אנו חוזרים להצעתנו בתחילת הדף, לראות את הפסוק "לישועתך קויתי ה'", כפסק שלוקח יעקב באמצע ברכתו לכלל בניו, פסק שיצא במקרה בין הברכה לזן והברכה לגד. יעקב שמבקש לברך את כל אחד ואחד מהשבטים "איש אשר כברכתו בך אותם" ואולי לא לחזור על מה שאירע לו עם יצחק אביו ועשו אחיו, נחלש והולך והוא נעצר. מסע חייו הקשים עובר לנגד עיניו, חששו מהעתיד הצפוי לבניו גובר, הוא מפנים את משמעות ירידתו המהירה למצרים לראות את בנו האהוב, ומביע תפילה קצרה ואישית, תפילה בשם הווי"ה שנעלם כמעט מכל פרקי ספר בראשית מאז חזרתו לארץ מגלות חרן והנה הוא שוב בגלות. תפילה חרישית של תקווה לישועה ובקשת ישועה לתקווה שלעולם לא תכלה.¹⁵

נפרדים מספר בראשית ובריא. מתחילים בספר שעבוד וגאולה

יעקב שאומר: "לישועתך קויתי ה'", כוונתו: אני מקווה ומייחל לך שאתה הקב"ה תושיע כביכול את עצמך, בשל חילול השם שיש בעיניך הגאולה. ראה דבריני **חילול השם במקרא** בפרשת אמור.

¹³ המילה תקווה ולקוות שבפסוק הולכת ודוחקת את הישועה ובכך מרחיבה עוד יותר את משמעות דברי יעקב ומפקיעה אותם מברכה מקומית לשבט זה או אחר ומהאירוע הספציפי של ברכת יעקב לבניו בפרשתנו. אם בתחילה ראינו את הקיווי את "קויתי" כשם של פעולה, כמושא המלווה את הישועה שהיא הנושא והיעקר: ישועתך, תשועת עולמים וכו'; הנה כעת הקיווי והתקווה הופכים לנושא העיקרי, לישות עצמית שהיא מקור לסליחה, חנינה, קדושת השם, זכרון האבות וגם כצידוק ונחמה לייסורים שלא חסרו לעם ישראל במרוצת הדורות. התקווה והציפייה הם שיביאו את ישועה. ראה מדרש אגדת בראשית (בובר) פרק סב נביאים סימן א, אשר דורש את הפסוק בישעיהו מ כז (הפטרות פרשת לך לך): "למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלהי משפטי יעבור" מוכיח את בית יעקב שהתרחקו מהקב"ה והתייאשו מהתקווה ואבדו את האמונה התמימה: "למה תאמר יעקב - אמר לו הקב"ה: חזור לתומך, כשם שהיית חוזר לקוויך. כשהיית מברך את השבטים לא כך אמרת, לישועתך קויתי ה' (בראשית מט יח)? אף עכשיו חזור בך! מנין? שכן הוא אומר בסוף הפרשה: וקווי ה' יחליפו כח (ישעיהו מ לא)". צריך להזכיר לצאצאי יעקב את תפילת אביהם: "לישועתך קויתי ה' במשמעותה הרחבה ולדורות וכמרשם לעבור תקופות קשות. וכאילו אמרנו שכבר יעקב הופך את הסדר של ישועה ותקווה ומתפלל לישועה שתשמור על התקווה.

¹⁴ ראה מקור עניין זה במדרש פרקי דרבי אליעזר פרק נב שאחד משבעת המופתים שאירעו בעולם (לאחר הבריאה שהיא עצמה מופת המופתים) - המופת הרביעי, הוא שלפני יעקב לא היו אנשים חולים ומתראים, אלא מתים מכל מחלה: "מופת רביעי, מיום שנבראו שמיים וארץ, לא היה אדם חולה. אלא אם היה בדרך או בשוק, היה עוטה והייתה נשמתו יוצאת מנחיריו. עד שבא יעקב אבינו וביקש רחמים על זאת". (השווה אגב עם בראשית רבה פרשת תולדות סה סימן ט: "אברהם חידש זקנה, יצחק חידש יסורים, יעקב חידש חולי, חזקיהו חידש חולי שיתרפא"). ונזכר העניין גם בגמרא ברכות נג ע"א: "של בית רבן גמליאל לא היו אומרים מרפא בבית המדרש מפני בטול בית המדרש". ראה פירוש רש"י שם "מרפא" הוא "אסותא". כל זה מובא במשנה ברורה אורח חיים שם סימן ז. מובאות אלה הן מקור המנהג לומר אסותא ("לבריות") למי שמתעטש, והמתעטש עונה למברכו: ברוך תהיה, ואח"כ גם מודה לקב"ה בפסוק של יעקב: "לישועתך קויתי ה'". כך מתקשר "לישועתך קויתי ה'" עם יעקב המברך את בניו מתוך מיטת חוליו, בשארית כוחותיו האחרונים. ובעלי תריסין נזדעקו איך ייתכן שתחילה המתברך (המתעטש) מברך בשר ודם ורק אח"כ מודה לקב"ה. איך זה מקדימים כבוד אדם לכבוד שמים! והתשובה היא משום שהמתפלל על חברו הוא נענה תחילה. ועוד, משום שגדול כבוד הבריות שדוחה כבוד שמים. מי שרוצה להעמיק ולהרחיב בנושא זה יפנה לשו"ת יחווה דעת של הרב עובדיה יוסף חלק א סימן נא שמקשר את כל העניין עם ברכת לחיים או "בשמחתכם" שנאמרת כלפי הציבור בשעת שתיית יין עם הברכה לקב"ה על היין: "וראיתי להרה"ג מהר"ר אשתרוק בן שאנג"י שהיה נוהג לברך תחילה על היין ולשתות מעט, ואח"כ היה אומר למסובים בשמחתכם, ומסיים שתייתו, ואמר לי הטעם, שאין ראוי להקדים כבוד בשר ודם וברכתו לכבוד שמים ... ואמנם הכנה"ג שם כתב: ולי נראה שאין בכך כלום, שאפשר שראוי להקדים לומר למסובים בשמחתכם, ואח"כ לברך ולשתות, משום שגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. וכיוצא בזה כתב רש"ל, שהמתעטש ואומרים לו חיים טובים, ישיב תחילה להם יוסיפו לכם שנות חיים, ואח"כ יאמר לישועתך קויתי ה'". שנזכה לשנים רבות, נעימות ובריות ולא נחל מלקוות לישועה ולהרבות בכבוד הבריות שנבראו בצלם אלהים, שבוודאי הוא גם כבוד שמים.

¹⁵ כבר הצבענו מספר פעמים על העלמות שם הווי"ה בכל השליש השלישי של ספר בראשית, מאמצע פרשת וישלח ועד אמצע ברכת יעקב לבניו בפרשת ויחי, חוץ משלושה מקרים שכולם ירידה: בפרק לח במעשה יהודה ותמר, ובפרק לט בהצלחת יוסף בבית פוטיפר ובבית הסוהר. ראה מים אחרונים 2 בדף **הסיפור שלא סופר** בפרשה זו.

בפרשת ויחי יעקב וימות
ניפרד מספר תולדות בנים ואבות
הוא ספר בריאה במאמרות
כל חי וצומח, חיות ובריות
ויכל מלאכתו והנה טוב מאד.
ספר התחלת הכל, זמן ותגלית
ספר בראשית אמונה ותכלית

ובפרשת ואלה שמות
נבואה בשערי שעבוד וצרות
ספר גאולה, ברית ולוחות,
ספר פדות ומשען
מחומר וטיט
מתן תורה ומשכן
בפאר ותבנית